

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра соціології та психології

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни «**Психологія професійної діяльності**»
вибіркових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Харків 2019

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 28.08.2019 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 28.08.2019 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 28.08.2019 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології
(протокол від 28.08.2019 № 7)

Розробники:

1. Доцент кафедри соціології та психології, кандидат психологічних наук
Пономаренко Яна Сергіївна.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри педагогіки та психології Харківської державної академії
фізичної культури, кандидат психологічних наук, доцент Павлик О.М.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 ХНУВС, кандидат
психологічних наук, доцент Греса Н.В.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вибіркової навчальної дисципліни складена відповідно до освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти 053 «Психологія» (практична психологія).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психологічні закономірності професійної діяльності. Психологія професійної діяльності є галуззю психологічної науки, яка поєднує як наукові, так і практичні складові. Її інформаційну і методичну основу складають глибокі знання змісту і умов професійної діяльності, правильні уявлення про вимоги професій до психофізіологічних та особистісних якостей людини, а також психодіагностична оцінка індивідуально-психологічних особливостей людини, порівняння одержаних результатів з вимогами різних видів діяльності до особистості працівника. Це визначає необхідну конкретність, цілеспрямованість й науково-методичну забезпеченість цієї дисципліни. Дисципліна «Психологія професійної діяльності» спрямована на формування у студентів понять і уявлень про спеціальні і професіональні функції, завдання, засоби і цілі психолога, який займається вивченням, діагностикою, формуванням, корекцією і регуляцією поведінки і діяльності людини як суб'єкта професійної праці, а також питання реконструкції існуючих і проектування нових видів професійних діяльностей.

Міждисциплінарні зв'язки: кризова психологія, теоретико-методологічні проблеми психології, організаційна психологія, сучасні психологічні практики, порівняльна психологія, соціальна психологія, диференційна психологія, практична психологія, теорія та практика управлінського консалтингу, психодіагностика, психологія праці та інженерна психологія.

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

1. Психологія професійної діяльності як галузь психологічної науки. Методологічні та методичні засади психології професійної діяльності як наукової дисципліни.
2. Професійне самовизначення особистості. Гендерний аспект професійного самовизначення і становлення у чоловіків та жінок.
3. Особистість фахівця як суб'єкта творчої трудової діяльності та професійного становлення.
4. Індивідуальний ресурс професійного розвитку особистості та його реалізація.
5. Психологічна оцінка професіоналізму.
6. Суперечливі тенденції в професійному розвитку.
7. Професійні деструкції особистості.
8. Психічна напруженість та стрес у професійній діяльності.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія професійної діяльності» є вивчення закономірностей психічної діяльності у процесі професійної діяльності з урахуванням суспільно-історичних і конкретних виробничих умов, а також індивідуальних особливостей спеціалістів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологія професійної діяльності» є наступні: сформувати у студентів чітке уявлення про психологічні особливості структури професійної діяльності; визначати складові компонентів внутрішнього та зовнішнього боку професійної діяльності; вміти проводити аналіз структури особистості та складати психограми до різноманітних професій; знати підходи до визначення професійної придатності людини та методи, що стосуються психологічного супроводу особистості в професії та методи психічної саморегуляції особистості.

1.3. Згідно з освітньою програмою здобувачі вищої освіти повинні:

знати: психологічну характеристику професійної праці як одного з основних видів діяльності особистості; розумітися в мотивах, що спонукають до професійної діяльності; сучасний стан психологічних досліджень в галузі психології професійної діяльності.

вміти: застосовувати теоретичні знання до розв'язання практичних проблем виробництва, профосвіти, соціально-професійного самовизначення молоді; здійснювати практичне професіографування з метою раціоналізації праці, профдобору, профорієнтації та профнавчання; проводити емпіричні дослідження з метою вивчення міграції робочих кадрів, динаміки працездатності, виробничого травматизму; розкрити специфіку вимог на ринку праці до особистості сучасного фахівця-професіонала; визначати адекватні методи дослідження мотивів професійної діяльності працівника; здійснювати розробки-рекомендації по удосконаленню і підвищенню ефективності професійної діяльності як в індивідуальній, так і спільній діяльності.

1.4. Форма підсумкового контролю – **залік**.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться **120** години / **4** кредитів ECTS.

2. Короткий опис змісту навчальної дисципліни

Тема № 1. Психологія професійної діяльності як галузь психологічної науки.

Методологічні та методичні засади психології професійної діяльності як наукової дисципліни. Основні поняття та визначення. Предмет, завдання та методи професійної психології. Психологічна інтерпретація професійної праці. Психологія професійної праці як галузь психологічної науки. Поняття професійної діяльності. Психологічна інтерпретація професії. Психологічний зміст професіографії. Мета та завдання професіографії. Види професіограм: комплексні, універсальні, інформаційні, діагностичні. Психологічна характеристика професіограми та психограми. Психологічна класифікація професій.

Тема № 2. Професійне самовизначення особистості. Гендерний аспект професійного самовизначення і становлення у чоловіків та жінок.

Сутність професійного самовизначення. Професіоналізація і професійний розвиток особистості. Поняття професіогенезу. Особливості взаємодії

особистісного та професійного становлення на різних етапах життєвого шляху. Особистісний та професійний розвиток. Основні етапи розвитку особистості як суб'єкта професійної праці. Професійна ідентичність. Психологічні особливості професійного становлення і розвитку у чоловіків та жінок. Специфічні проблеми професійного становлення фахівців: гендерний аспект. «Страх неспіху» у чоловіків і «страх успіху» у жінок. Бар'єри професійного становлення жінок і чоловіків (ефект «скляної стелі», гендерні, соціокультурні стереотипи тощо).

Тема № 3. Особистість фахівця як суб'єкта творчої трудової діяльності та професійного становлення.

Цілі і методи вивчення структури суб'єкта професійної діяльності. Ситуаційно-психологічний аналіз професійної діяльності. Людина як суб'єкт праці. Здібності як фактор успішності професійної діяльності. Психічні регулятори професійної праці людини. Індивідуальний стиль діяльності як системно-утворююча функція інтегральної індивідуальності. Феноменологія індивідуальних стилів. Діагностика рівня професійної готовності людини. Психологія трудової мотивації особистості. Професійна кар'єра.

Тема 4. Психологічна оцінка професіоналізму.

Професіоналізм як результат реалізації та розвитку ресурсів людини в професійній діяльності. Оцінка індивідуального професіоналізму. Професіоналізм спеціаліста та надійність професійної діяльності. Професіоналізм та професійна компетентність. Рівні професіоналізму. Види компетентності. Індивідуальний стиль діяльності як засіб професійної адаптації людини. Професійно важливі якості.

Тема 5. Суперечливі тенденції в професійному розвитку. Професійні деструкції особистості.

Феноменологія криз розвитку. Кризи професіоналізації. Типологія кризів. Дослідження кризів професіоналізації. Чинники, що детермінують кризи професійного розвитку. Поняття професійної деформації. Причини та психічні механізми появи професійної деформації особистості. Емоційне вигорання як вид неспецифічної професійної деформації. Профілактичні та корекційні заходи щодо професійного вигорання.

Тема 6. Стрес у професійній діяльності.

Значення проблеми стресу в житті й діяльності людини. Визначення поняття стресу (Г.Сельє, Р.Лазарус, Н.Наєнко, В.Бодров). Сутність стану стресу та його зв'язок із поняттями «емоції» та «психічна напруженість». Теорії та моделі стресу. Умови виникнення і розвитку стресу. Механізми регуляції психологічного стресу. Основні способи і прийоми забезпечення високої працездатності.

3. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна:

1. Балл Г.О. Психологія праці та професійної підготовки особистості / Г.О. Балл, М.В. Бастун, В.І. Гордієнко, Г.В. Красильникова. – Хмельницький: ТУП, 2001. – 330 с.
2. Дружилов С.А. Психология профессионализма. Инженерно-психологический подход. – Х. : Гуманитарный центр, 2011. – 296 с.
3. Егоршин А. П. Мотивация трудовой деятельности: учеб. пособ. – М. :ИНФРА-М, 2006. – 464 с.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессий : уч. пособие для студ. вузов / Э.Ф. Зеер. – [2-е изд]. – М. : Академический Проект, 2003. – 336 с.
5. Иванова Е.М. Психология профессиональной деятельности / Е.М. Иванова – М.: ПЭРСЭ, 2006. – 382 с.
6. Ильин Е.П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности / Е.П.Ильин. – Спб. – Питер. – 2007. - 646с.
7. Ильин Е.П. Работа и личность. Трудоголизм, перфекционизм, лень / Е.П. Ильин. – СПб: Питер, 2011. – 224 с. – (Серия «Мастера психологии»).
8. Карпенко Г.В. Психологія праці та вибір професії./ Г.В. Карпенко – Суми: Університетська книга, 2008. – 168 с.
9. Климов Е.А. Психология профессионала / Е.А. Климов. – М.: Ин-т практ. психологии ; Воронеж : МОДЭК, 1996. – 400 с.
10. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. – М.: Академия, 2004. – 296 с.
11. Коральчук М.С. Теорія і практика професійного психологічного відбору: Навч. посіб. /М.С. Коральчук, В.М. Крайнюк. – К: Ніка-Центр, 2006. – 536 с.
12. Корніловська С.Я. Основи професіографії: Навч. посіб./ С.Я. Корніловська, Р.Н. Мітельман, В. В. Синявський та ін. – К.: МАУП, 1997. – 148 с.
13. Крягжде С.И. Психология формирования профессиональных интересов / С.И. Крягжде. – Вильнюс: Центр-Пресс, 1981. – 253 с.
14. Кухарчук А.М. Человек и его профессия : учеб. пособие / А.М. Кухарчук, В.В. Лях, А.Б. Широкова. – Минск: Соврем. Слово, 2006. – 544 с.
15. Малхазов О. Р. Психологія праці: навч. посібник / О. Р. Малхазов. – К.: ЦУЛ, 2010. – 208 с.
16. Маркова А.К. Психология профессионала / А.К. Маркова. – М.: Межд. гуманит. фонд, 1996. – 312 с.
17. Мучински П. Психология, профессия, карьера / П. Мучински. – 7-е изд. – СПб : Питер, 2004. – 539 с.
18. Никифоров Г.С. Надежность профессиональной деятельности / Г.С. Никифоров. – СПб.: С.-Петербург. ун-та, 1996. – 176 с.
19. Поваренков Ю.П. Психологическое содержание профессионального становления человека / Ю.П. Поваренков. – М. : УРАО, 2002. – 160 с.
20. Практикум з психодіагностики / Укл.: О. О. Музика, В. М. Остринська, В.В. Остринський. – 2-ге вид., випр. і допов. – Житомир, 2000. – 160 с.

21. Практикум по дифференциальной психодиагностике профессиональной пригодности: Учеб. пособие / Под общ. ред. В. А. Бодрова. – М.: ПЕР СЭ. 2003. – 768 с.
22. Психологические основы профессиональной деятельности: хрестоматия / Сост. В. А. Бодров. – М.: ПЕР СЭ; Логос, 2007. – 855 с.
23. Психология профессиональной деятельности / Под ред. Н. Самоуткина. – СПб.: Питер, 2003. – 224 с.
24. Психология профессиональной подготовки / Под ред. Г.С. Никифорова, 1993. – 171 с.
25. Психология труда: Учеб. Для студ. высш. учеб. заведений / под ред. проф. А.В. Карпова. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 352 с.
26. Психологія у професійній діяльності поліції: навч. посіб./ [О.О. Євдокімова, І.В.Жданова, Д.В. Швець та ін.];за заг. ред. В.В. Сокурєнко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. – 426 с.
27. Психологія праці та професійної підготовки особистості: навч. Посібник / За ред. П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. - Хмельницький: ТУП, 2001. - С. 5 – 25.
28. Сурякова М.В. Психологія професійної праці: Навч. Посібник М.В. Сурякова. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2012. – 78 с.
29. Шульц Д. Психология и работа / Д. Шульц, С. Шульц. – [8-е изд.] – СПб.: Питер, 2003. – 560 с.

Допоміжна:

1. Воляннюк Н.Ю. Психологічні основи прогнозування у системі професійної соціалізації особистості / Н. Ю. Воляннюк // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – Т. IX. – Ч. 4. – 2007. – С. 215–222.
2. Воляннюк Н.Ю. Психологія професійного становлення тренера: монографія / Н. Ю. Воляннюк. – Луцьк: Волин. обл. друкарня, 2006. – 444 с.
3. Гордієнко В. Розвиток особистості в процесі професіоналізації: професіогенез особистості / В. Гордієнко. //Психологія праці та професійної підготовки особистості: навч. посібник / За ред. П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. – Хмельницький: ТУП, 2001. – С. 48-67.
4. Кален Л.М. Психологія професійного життя особистості / Інститут психології імені Г.С.Костюка - К: Знання, 1998. – 23 с.
5. Ложкин Г.В. Практическая психология в системах «человек-техника»: учеб. пособие / Г.В. Ложкин, Н. И. Повякель. – К.: МАУП, 2003. – 296 с.
6. Малхазов О.Р. Психологія праці: навч. посібник / О. Р. Малхазов. – К.: ЦУЛ, 2010. – 208 с.
7. Толочек В.А. Современная психология труда: учеб. пособие / В.А. Толочек. – СПб.: Питер, 2005. – 479 с. – (Серия «Учебное пособие»).

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Пошукова система Google Академія (Google Scholar) - <http://scholar.google.com>
2. Сайт «Научная сеть» - <http://www.nature.ru/>
3. Сайт «Brain Maps» - <http://brain-maps.org/>
4. Сайт «Cyberleninka» - <https://cyberleninka.ru/>
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/>

4. Засоби оцінювання здобувачів вищої освіти

Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль:

1. Діагностика рівня професійної готовності людини.
2. Дослідження кризів професіоналізації.
3. Емоційне вигоряння як вид неспецифічної професійної деформації. Профілактичні та корекційні заходи щодо професійних деструкцій.
4. Загальні підходи до проблеми професійної успішності.
5. Індивідуальний ресурс професійного розвитку як системна якість особистості.
6. Індивідуальний стиль діяльності як системно-утворююча функція інтегральної індивідуальності.
7. Кризи професіоналізації. Типологія кризів.
8. Критерії і методи діагностики рівня їх сформованості.
9. Людина і її професійна доля: образ життя, професійний життєвий шлях, світогляд, психологічні регулятори його активності.
10. Основні етапи розвитку особистості як суб'єкта професійної праці. Конфлікти професійного самовизначення.
11. Особистісний та професійний розвиток.
12. Особливості взаємодії особистісного та професійного становлення на різних етапах життєвого шляху.
13. Оцінка індивідуального професіоналізму.
14. Поняття професійної деформації.
15. Поняття професійної діяльності. Психологічна інтерпретація професії.
16. Поняття професіогенезу.
17. Предмет, завдання та методи професійної психології.
18. Причини та психічні механізми появи професійної деформації особистості.
19. Професійна кар'єра.
20. Професійно важливі якості.
21. Професіоналізація і професійний розвиток особистості.
22. Професіоналізм спеціаліста та надійність професійної діяльності. Підвищення ефективності діяльності як індикатор професійного росту.
23. Професіоналізм та професійна компетентність.
24. Професіоналізм як результат реалізації та розвитку ресурсів людини в професійній діяльності.
25. Професія як система соціальних відношень між людьми у трудовій діяльності.
26. Психічні регулятори професійної праці людини.
27. Психологічна інтерпретація професійної праці.
28. Психологічна класифікація професій.
29. Психологія професійної праці як галузь психологічної науки.
30. Рівні професіоналізму. Види компетентності.
31. Сутність професійного самовизначення.
32. Трудовий пост та професія. Праця і професія в психології.
33. Феноменологія індивідуальних стилів.
34. Цілі і методи вивчення структури суб'єкта професійної діяльності.
35. Чинники, що детермінують кризи професійного розвитку. Перфекціонізм, трудоголізм та лінощі.